

för ett projekt. En del avsnitt är emellertid behäftade med vetenskapliga brister, t ex har sammanfattningarna i slutet av ett par kapitel inget stöd i det föregående resonemanget.

Dessa anmärkningar får dock inte skymma det faktum att forskargruppen lyckats penetrera ett regleringsområde vars yttre sken gömmer en rad regulativa misslyckanden. Man pekar bl a på den stora vikt som regleringen fäster vid kliniska tester vid bedömning av nya preparat, och presenterar övertygande kritik mot kliniska metoder i bruk. Kritik framförs också mot rapportering och registrering av biverkningar. Regleringen präglas av rutinisering och godtycke vid tillståndsgivning. Gruppens måttstock på regleringens misslyckande är den stora mängden preparat som finns tillgänglig på marknaden. Utgångspunkten är idén att ett stort sor-

timent påverkar konsumtionsmönstret och leder till överkonsumtion. Regleringen bör därför inriktas på att begränsa antalet preparat. Intressant att notera i det sammanhanget är att man vid liknande forskning inom EG utvecklat den rakt motsatta idén; här menar man att en fri marknad skulle lösa en rad problem i området, bl a skulle den sänka prisnivån, som i t ex Tyskland är mycket hög.

Vi får räkna med att i all framtid behöva läkemedel, heter det i bokens slutkapitel. Vidare att vi sannolikt också vid sidan av de bra läkemedlen får dras med de dåliga. Psykofarmakaregleringen är sålunda en nödvändighet. Men inte mindre nödvändig är den typ av forskning och utvärdering av regleringen som utförts inom forskningsprojektet "Psykofarmaka i Norden".

Antoinette Hetzler

Torstein Eckhoff
STATENS STYRINGS-
MULIGHETER, SÆRSKILT
I RESSURS- OG MILJØ-
SPØRGSMÅL
Oslo: Tanum-Norli 1983

Torstein Eckhoff är professor i rättsvetenskap i Oslo men har samtidigt sysslat mycket med rätts-sociologiska frågor. Han är en av medförfattarna till den klassiska studien av den norska hembiträdeslagen (och har för övrigt gjort en efterstudie till denna). Han har vidare skrivit en högst originell och djupträngande bok om två av de mest elementära formerna för mänsklig interaktion - nämligen

utväxling och fördelning av värden - och vilken roll rättviseargument spelar för dessa (*Rettferdighet ved utveksling og fordeling av verdier*, Oslo 1971). Den bok han nu publicerat om möjligheterna för statlig styrning av handlings-sätt är redan därför värd all uppmärksamhet, även om den egentligen inte avser att analysera teoretiska spørsmål.

Bokens första, generella del innehåller en översikt av de olika typerna av statliga styrmiddel och diskussioner av betingelserna för deras effektivitet, dvs för att de skall uppnå de önskade verkningarna.

Eckhoff gör en första uppdelning i direkt och indirekt styrning.

Med direkt styrning avses sådan som grundar sig på statlig äganderätt. I detta fall är det alltså frågan om påverkan på förvaltande myndigheters och statsägda bolags beslut. Den indirekta styrningen gäller i sista hand enskildas handlingssätt. Terminologin är kanske inte den vanliga men den har förtjänsten av att rikta uppmärksamheten på äganderättsformens betydelse för bestämmandemöjligheterna.

I övrigt överensstämmer klassifikationerna i sak med dem som använts av andra författare. De indirekta styrmedlen indelas i fysiska, normativa, ekonomiska och pedagogiska. De normativa styrmedlen uppdelas i sin tur i (1) generella förbud och påbud, (2) kombinationer av generella och individuella förbud och påbud, (3) dispenser och koncessioner samt (4) förhandlingar och avtal.

Också när det gäller betingelserna för de olika styrmedlens effektivitet ger boken mycket nyttiga översikter. Vad jag särskilt vill ta upp till diskussion är vad som sägs om individernas motiv som den i sista hand utlösande faktorn för att följa eller avvika från normativa styrningsdirektiv. Frågan – som länge bekymrat mig – är vilka begrepp som är bäst ägnade att ge grepp om de psykiska realiteterna. Egendomligt nog tycks psykologisk vetenskap lämna oss i sticket härvidlag. Eckhoff använder sig, i likhet med många andra författare på detta område, av det ursprungligen från ekonomisk vetenskap hämtade begreppet nytto- och kostnadskalkyl: effektiviteten av rättsliga normer beror till stor del på folks kalkyler av vilka fördelar, nackdelar och risker som knyter sig till efterlevnad respektive överträdelse. Det bör då givet-

vis understrykas att det inte är fråga om lönsamhetskalkyler, att fördelar och nackdelar omfattar mycket mera än ekonomiska faktorer. Eckhoff är fullständigt klar på denna punkt: fördelar är alla slags mål folk vill uppnå, nackdelar och risker omfattar allt vad folk vill undvika. Men därmed blir kalkylbegreppet så omfattande att det praktiskt taget blir innehållslöst. Allvarigare och mer principiell är invändningen att kalkylbegreppet felaktigt ger bilden av människan som en alltigenom rationellt beräknande varelse. Det har inget utrymme för sådana faktorer som emotioner och känslor, traditioner och verklighetsuppfattningar, vilka dock har stor betydelse såväl för formandet av våra mål som för våra val av handlingssätt. Eckhoff pekar själv på en "irrationell" faktor, nämligen moraliska hållningar. Vilken begreppsbildning som kan komma i fråga för att fånga de psykiska realiteterna i deras helhet är inte lätt att säga. Jag har här bara velat fästa uppmärksamheten på problemet.

Särskilt i marxistiskt orienterade studier framhålls att individen ingalunda alltid har fritt val utan att han tvingas att handla på visst sätt antingen av de strukturella förhållandena i samhället i stort eller av den egna verksamhetens krav. Eckhoff tar inte upp denna aspekt uttryckligen men han snuddar vid den i avsnittet om organisationers betydelse för lagars effektivitet.

Kapitlena om de ekonomiska styrmedlen är mycket klara och givande. Särskilt gäller detta diskussionerna om skillnaderna mellan normativa och ekonomiska styrmedel samt om ekonomiska överföringseffekter. Man får här i

klar och koncentrerad form en mängd kunskap som eljest är mera svårtillgänglig i den rättsekonomiska litteraturen. Däremot kan man beklaga att kapitlet om de pedagogiska styrmedlen hållits så kortfattat.

Jag har uppehållit mig vid bokens första, generella del. Den andra delen behandlar styrningsmöjligheterna i naturresurs- och miljöpolitiken. Framställningen är här konkret och man får il-

lustrationer till möjligheterna att kombinera olika slags styrmedel. Underlagsmaterialet är i stort sett norsk lagstiftning och praxis. För en svensk läsare är det värdefullt att på det åskådliga sätt, som Eckhoff lägger grunden till, kunna jämföra problem och lösningar i de båda grannländerna. Man gör oväntade upptäckter men dem överlämnar jag åt varje läsare att göra på egen hand.

Per Stjernquist